

Maria das Dores Guerreiro, Anália Torres and Luís Capucha (urednici)

Portugal in the European Context, vol. III: Welfare and Everyday life

Lisabon, CIES, ISCE-IUL, CELTA EDITORA, 2009., 264 str.

Ovaj zbornik predstavlja izbor tekstova koji ilustriraju sociološku analizu nekih aspekata kvalitete života. Riječ je o trećem volumenu zbornika *Portugal in the European Context* pod nazivom *Welfare and Everyday life* u kojem se ispituje kvaliteta života sadržana od indikatora kao što su dohodak, uvjeti stanovanja i rada, profesionalne kvalifikacije, zdravlje, društvena integracija i civilna participacija, obiteljski odnosi i uravnoteženje posla i obitelji te osjećaji individualnog blagostanja i sigurnosti. Prikazuju se rezultati različitih istraživanja fokusiranih na svakodnevni život populacije, njihove životne stilove i uvjete života. Prati ih mnoštvo tema koje omogućavaju sociološki pregled karakteristika suvremenog portugalskog društva u odnosu na europski kontekst.

U prvom poglavlju **Changing Families: Configurations, Values and Recomposition Processes** Maria das Dores Guerreiro, Anália Torres i Cristina Lobo analiziraju obitelj, brak i rekonpoziciju obitelji koristeći nacionalnu i *Eurostat statistiku* te podatke Europskog sociološkog istraživanja. Ispituju rekonfiguraciju obiteljskih vrijednosti, kompariraju obiteljske profile u portugalskom društvu s onima u zemljama EU te analiziraju glavne trendove vezano uz brak, kohabitaciju i развод. Rezultati pokazuju kako je institucija obitelji ostala čvrsta i sposobna adaptirati se socijalnim, ekonomskim i kulturnim promjenama, no kako su prisutne i velike promjene u obiteljskom životu. Ukazuje se na rekonfiguraciju stila obiteljskog života – smanjenu stopu rađanja i veličine obitelji te porast razvoda i djece rođene izvan braka. Valorizacija obitelji također izlazi iz tradicionalne i ulazi u modernu viziju obitelji te se u mnogim zemljama prijatelji vrednuju prije obitelji. Tradicionalna vizija obitelji koja je naglašavala autoritarne, patrijarhalne i institucionalne obrasce dokida se, velikim dijelom i radi integracije žena u tržište rada. Važnost dobijaju afektivne dimenzije, osobno ispunjenje i blagostanje u obiteljskom kontekstu, kao i jednakost spolova bez odricanja ideje o djeci. Portugalsko društvo u europskom kontekstu polagano pristupa socijalnom procesu napredne modernosti, s tim da je najbliže južnoj i istočnoj Europi s proširenijim obiteljima i više odrasle djece koja ostaju u obiteljskim domovima.

U poglavlju **Do European Values Have a Sex?** Anália Torres i Rui Brites pokazuju kako su – prema *European Social Survey-u* – ponašanja, stavovi, mišljenja i vri-

Copyright © 2010 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Institute for Social Research in Zagreb
Sva prava pridržana – All rights reserved

jednosti muškaraca i žena u Europi mnogo sličniji jedni drugima od očekivanog. Spolne razlike su istraživane kroz sedam domena: obitelj, prijatelji, slobodno vrijeme, rad, religija, politika i dobrovoljni rad. Obitelj, prijatelji i slobodno vrijeme su označeni kao najvažniji aspekti života kod oba spola. Razlike u odgovorima između spolova nisu primijećene ni kod socijalnog i političkog povjerenja, kao ni kod građanskih vrijednosti. No, one su se pojavile u sljedećim sferama: a) političkoj, pri čemu su žene više lijevo orjetirane te distanciranije od političkih pitanja i b) religijskoj, pri čemu žene daju veću ulogu religiji od muškaraca. Također je primijećeno kako, za razliku od prethodnih generacija, žene danas imaju viši stupanj obrazovanja. Njihova specifičnost u Portugalu je upravo u ovoj sferi, u kojoj su žene prema godinama obrazovanja ispod europskog prosjeka. U cjelini, ovo istraživanje pobija pokušaje postavljanja spolnih stereotipizacija. Također pokazuje i kako su varijable poput edukacije, klase, generacije ili ekonomskih i kulturnih uvjeta važnije u objašnjavanju razlika među europljanima od razlike između spolova.

U trećem poglavlju pod nazivom **Work and Family: What Quality of Life? An Exploratory Analysis of the Services Sector** Maria das Dores Guerreiro i Eduardo Alexandre Rodrigues analiziraju obrasce blagostanja i kvalitete života portugalske populacije u uslužnom sektoru, koristeći nalaze upitnika istraživanja u sklopu europskog projekta *Quality of Life in a Changing Europe*. Istraživanje teži radne uvjete povezati s profesionalnim te stupnjevima zadovoljstva životom i razinama osobnog blagostanja. Pri tome se koriste faktori koji su povezani s različitim razinama kvalitete života kao što su materijalni uvjeti, stanovanje, zdravlje, obitelj i posao. Kvaliteta posla mjerena je sljedećim indikatorima – kontrolom nad poslom, potporom u međuljudskim odnosima i zadovoljstvom na poslu. Veća razina kvalitete posla nađena je kod sljedećih radnika: više kvalificiranih, starijih, muških, s funkcijama supervizora, koji zarađuju više prihode, sa stalnim ugovorima, koji rade više sati u tjednu, fleksibilno, koji smatraju da je njihov posao dostatno zahtjevan, koji imaju vremena za svoj posao i rade u timu. Također se analizira artikulacija između zadovoljstva poslom i obiteljske sfere. Zadovoljstvo poslom veće je među onima koji artikuliraju obiteljsku i radnu sferu na pozitivan način, a manje među onima koji imaju problema u njihovoj harmonizaciji.

Četvrto poglavlje, **The Changing Everyday Life of Health** Noémie Lopes i Felismine Mendes bazirano je na dva projekta, o samo-medikalizaciji (*self medicalisation*) i upravljanju genetskim rizikom raka, na ispitanicima lisabonskog područja. Rezultati pokazuju kako je danas, u doba moralnog imperativa zdravlja, naglašena nesigurnost kod pojedinaca koja ih usmjerava u ovisnost o medicinskoj ekspertizi, a rezultira direktnom kontrolom nad vlastitim zdravljem. Ona se naziva društvenim procesom medikalizacije svakodnevnog života, a uključuje samo-liječenje i upravljanje genetskim rizikom kroz korištenje eksperimentalnih sistema.

U petom poglavlju naslova **Drug Addicts: Socio-Psychological Trajectories and Problematic Ties** Anália Torres, Ana Marques Lito, Isabel Sousa i Diana Maciel prezentiraju rezultate studije *Drug addicts: trajectories, socio-psychological profile, family patterns and mental processes* koja traži odgovore na neka fundamentalna

pitanja o ovisnostima kroz multidimenzionalni pristup drogama, povezivanjem dimenzija društvenog konteksta, obiteljskih obrazaca i psiholoških procesa ovisnika. Analizom baze *Centre for Drug Addicts* (Lisabon), kao i drugim metodama (dubinski intervjui) tipiziraju se određene situacije ovisnika o drogama. Iako je ovisnost o drogama prisutna u raznim društvenim sektorima, zaključci su pokazali da je najčešća u administrativnom i uslužnom, kao i u siromašnom okruženju odrastanja i nasilnoj obiteljskoj okolini (iako ne postoji konkretan oblik obitelji koji bi vodio u drogu). Također je pokazano kako su većina ovisnika bili mladi muškarci i to niskog obrazovanja i nezaposleni.

Luís Capucha, autor poglavlja **Poverty and Social Exclusion**, koristi podatke *European Household Panel* u analiziranju glavnih indikatora siromaštva kompariranjem podataka iz 1995. i 2001. godine s zemljama članicama EU 15. Glavni indikatori u mjerenju siromaštva su rizik od siromaštva prije i nakon socijalnih transfera ili mjerenje nejednake distribucije dobara. Neke od najosjetljivijih kategorija na siromaštvo su radnici sa slabim prihodima, "tradicionalni" farmeri, nezaposleni na dulje vrijeme, djeca i stariji, penzioneri, velike obitelji, ovisnici, imigranti, itd. Ove skupine podnose ponižavanje i kažnjavanje kao posljedice isključenja iz građanstva. Za njih je potrebno stvoriti pozitivnije i atraktivnije okruženje koje bi omogućilo bolje uvjete za život.

U sedmom poglavlju **Where is African immigration in Portugal going? Sedentarisation, generations and trajectories** Fernando Luís Machado, Maria Abranches, Ana Raquel Matias i Sofia Leal, koristeći službene statističke izvore i podatke u okvirima različitih znanstvenih projekata, zaključuju kako se afrički imigranti progresivno smještaju u Portugal. To dokazuju smjer ulaska i izlaska iz Portugala kao i regrupiranje obitelji te porasli broj portugalskog građanstva i mješanih brakova. Autori diskutiraju i o tome kakav će njihovo smještanje imati efekt na socijalnu integraciju imigranata u portugalsko društvo. Utvrđeno je kako integracija populacije ostaje ograničena, iako veća u drugoj generaciji imigranata. Ostaje prisutan problem siromaštva imigranata, kao i njihova socijalna isključenost.

Autori osmog poglavlja pod nazivom **Immigration and Education: Trajectories, Daily Life and Aspirations**, Teresa Seabra i Sandra Mateus, prezentiraju empirijsku analizu obrazovnih dostignuća i očekivanja koja se postavljaju pred populaciju imigrantskih obitelji. Usprkos nekim uvriježenim vjerovanjima, zaključuju kako djeca imigranata nemaju ništa slabiji školski uspjeh od ostalih. Učenici imigranti i njihove obitelji ne pokazuju razlike niti u očekivanom obrazovnom stupnju. No, u usporedbi s ne – imigrantskom djecom pokazano je kako osjećaju manje potpore od učitelja te su nezadovoljniji s ponašanjem svojih kolega kao i manje kritični prema fizičkom stanju svoje škole i prema procesu učenja.

Maria das Dores Guerreiro, Pedro Abrantes i Ines Pereira bave se problemima mladih generacija u Portugalu u devetom poglavlju naziva **Transition in Youth: Trajectories and Discontinuities**. Istraživanje se bazira na različitim nacionalnim i internacionalnim istraživačkim projektima. Primjetna je velika promjena u životnim

obrascima i planovima mladih u Portugalu. Portugalska mladež je, ukratko, definirana kao podijeljena između a) tradicionalnog segmenta života tj. vrijednosnog sustava koji započinje aktivan život u ranoj fazi proizlazeći iz nepovoljnog društvenog podrijetla i b) modernog segmenta koji produljuje studentski život, ima veću raznolikost kulturnih praksi kao i liberalnije sustave vrijednosti.

U desetom poglavlju, **Life Patterns in Contemporary Society**, Susana da Cruz Martins, Rosário Mauritti i António Firmino da Costa prezentiraju panoramu životnih stilova portugalske populacije u kontekstu europskog društva danas. Izdvajaju sljedeće životne obrasce: deprivirani (*deprived*), restriktivni (*restricted*), masovni (*massified*), etablirani (*established*) i kvalificirani (*qualified*). Deprivirani životni obrazac označava najjaču deprivaciju njegovih pripadnika na edukacijskoj, radnoj, potrošačkoj itd. razini, dok kvalificirani označava životni obrazac najviše obdaren edukacijskim i kulturnim resursima. Portugal je zemlja s najvećim nejednakostima između populacije s najvećim prihodima i one s najmanjima, kao i s najvećim razlikama između depriviranog i restriktivnog obrasca s jedne i etabliranog i kvalificiranog s druge strane. Time se pokazuje kao najasimetričnije društvo, kao i najosjetljivije po pitanju siromaštva.

Iako tematski vrlo raznolik, ovaj zbornik ukazuje na neke općenitije značajke s kojima se Portugal susreće nakon procesa integriranja u EU. Primjetan je općeniti trend prelaska iz tradicionalnih obrazaca u moderne i to u raznim područjima života – od promjena u oblicima obitelji preko izmijenjene uloge žena, do ciljeva i planova mladih i pristupa vlastitom zdravlju. No, neki tradicionalni problemi i dalje karakteriziraju portugalsko društvo – osjetljivost po pitanju siromaštva iz koje slijedi veća prisutnost deprivirajućeg i restriktivnog životnog obrasca; slabija obrazovanost žena od ostatka zemalja u EU; sve veći broj imigranata, no s ograničenom integracijom u portugalsko društvo. Zbornik otvara i razna pitanja u širokoj sferi dobrostanja i svakodnevnog života za buduća istraživanja tih, vrlo opsežnih tema.

U cjelini, promatrajući tri ključne dimenzije kvalitete života, “*imati*” (materijalni resursi i uvjeti života), “*voljeti*” (emotivne i obiteljske veze) i “*biti*” (socijalna integracija, osjećaj pripadanja, kolektivna vjerovanja), zbornik uvelike doprinosi sociološkoj analizi kvalitete života, smještajući situaciju Portugala u kontekst napredne modernosti, globalizacije i Europe danas.

Jelena Zlatar